

Història i Cultura de les Illes Balears

La matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears és una matèria optativa vinculada als ensenyaments de batxillerat. Les Illes Balears són un conjunt d'illes que, al llarg de la seva Història, han viscut fets i processos històrics gairebé únics i irrepetibles. Una cruïlla de pobles, rutes i persones que, des dels primers pobladors fins a l'actualitat, fan necessària la creació i la transferència de continguts específics. La matèria està pensada per facilitar un coneixement més integral de la complexitat i l'evolució dels condicionants històrics illencs, per tal de completar la comprensió, els raonaments i les reminiscències històriques envers un discerniment sobre l'ur present. Els continguts, les capacitats i les actituds adquirides a les etapes educatives prèvies sobre la història, la filosofia, l'art, el pensament, la música, la geografia o altres ciències que es relacionen i interpreten, incorporen de manera molt superficial la perspectiva local. Conèixer les característiques i la idiosincràsia històrica de cadascun dels territoris que configuren les Illes Balears amb una perspectiva de present i de futur, és fonamental per facilitar una major capacitat crítica i interpretativa dels alumnes envers una realitat propera i d'impacte immediat, també facilita la relació amb els continguts transversals des de mirades multidisciplinàries d'altres matèries de l'ensenyament del batxillerat. Per tot això, la matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears, d'acord amb les competències clau i els objectius d'etapa generals del batxillerat es planifica al voltant de tres eixos rellevants.

El primer de tots fa referència a les necessitats, des d'una perspectiva històrica, d'abordar la totalitat dels subjectes històrics, sense deixar al marge de la valoració, de l'anàlisi i de la transferència del coneixement a les diferents expressions socials i humanes. La Història, en el decurs de la construcció del seu paradigma com a ciència va abordar i va concentrar bona part dels seus esforços a constituir un relat fonamentat en temàtiques polítiques sobre grans obres, personatges i fets, deixant de banda les mostres, d'allò més variat, de societats i pobles cada vegada més complexos i heterogenis. La Història i Cultura de les Illes Balears ha de basar-se en l'adquisició de mecanismes de reconeixement dels valors, s'ha de fonamentar en els objectius de desenvolupament sostenible i en la identificació i l'anul·lació de conductes i pràctiques contràries a la igualtat, la justícia, el pluralisme i en la necessitat de la col·laboració i la integració de les persones que configuren les societats presents.

En segon lloc, la matèria està pensada per incorporar i fomentar una perspectiva històrica de gènere. Actualment, no es pot construir una narració de les societats històriques passades deixant de banda la meitat de les seves protagonistes. Es fa necessària la creació de noves mirades integradores per a reconstruir la Història i la Cultura de les Illes Balears també des d'una perspectiva actual, innovadora, de gènere, amb la visualització de les múltiples aportacions que les dones d'origen divers han incorporat al llarg del temps. La perspectiva de gènere no es pot reduir a una visió tradicional en la qual s'incorporen algunes dones destacades de la Història i la Cultura de les Illes Balears, sinó que cal que faciliti enraonaments i

dilemes per permetre valorar manifestacions amb perspectives àmplies, temporals, espacials i temàtiques.

Per finalitzar, la matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears està pensada amb una perspectiva de present i futur que determini el coneixement de les problemàtiques actuals i dels reptes a abordar per part dels alumnes. Una perspectiva que faciliti eines i instruments per afavorir la implicació en processos transformadors des de perspectives democràtiques, cíviques, relacionades amb la solució dels conflictes per la via de la no-violència, per la integració i el respecte cap a les minories històriques passades i presents i, per la igualtat i per a la integració d'una societat cada vegada més complexa en visió de futur sostenible i respectuós amb el medi i amb el patrimoni material i immaterial conservat. La valoració, per part de l'alumnat, dels trets històrics característics del seu voltant, amb una perspectiva crítica, facilitarà un major capteniment i conductes de ciutadania integral.

Els criteris d'avaluació de l'matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears estan relacionats amb un total de cinc competències específiques. Cadascun dels criteris estan ideats per constatar i verificar el grau d'assoliment de les competències específiques de la matèria. La relació de continguts, competències i sabers bàsics està també pensada per afavorir la relació amb altres matèries i mitjançant tasques competencials i situacions d'aprenentatge. L'experimentació i les interpel·lacions constants sobre el passat històric cal que estiguin planificades per anticipar reptes i problemàtiques relacionades amb fets històrics passats, des d'una òptica multidisciplinària, proactiva i superadora que faciliti a l'alumnat eines per a la superació de qualsevol classe de dilema i obstacle epistemològic.

Els sabers bàsics de la matèria estan agrupats en tres blocs. El primer fa referència a les eines i instruments fonamentals de la matèria, per tal de capacitar una utilització, selecció i transferència del coneixement amb caràcter transversal i intemporal. En segon lloc, s'aborden els sabers que fan referència, dins una perspectiva històrica i temporal de les Illes Balears, als processos que van des de l'arribada de les primeres comunitats humanes a les illes fins a l'etapa contemporània. Es fa ressò de perspectives simples i particulars de cada illa, de cada territori, fins a la complexitat de la integració en espais molt més amplis i més inabastables. La matèria també es fonamenta sobre l'anàlisi de perspectives de tipologia diversa, on les societats, les economies, les cultures i la resta de manifestacions, en plural, s'han manifestat al llarg de la Història. L'evolució temporal i cronològica dels sabers bàsics es fonamenta en una visió amb perspectiva de gènere, de diversitat i controvèrsia al llarg de les diferents cultures i pobles que s'han establert a les Illes Balears. La selecció dels continguts està pensada per afavorir la utilització d'eines i recursos per tal de facilitar la comprensió de fenòmens complexos amb una mirada reflexiva i multicausal. Per finalitzar, en tercer lloc, la matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears inclou un bloc de sabers bàsics que pretén sintetitzar i incentivar el diàleg i el debat envers els compromisos cívics presents i els reptes de les generacions futures, per tal

d'afavorir no tan sols un major compromís i coneixement del passat i del present històric, sinó també facilitar les eines personals per tal d'abordar els múltiples reptes que estan per venir. La matèria d'Història i Cultura de les Illes Balears està pensada per afavorir i fomentar, amb la utilització de fonts, metodologies i informacions diverses, la capacitat d'anàlisi i crítica, mitjançant feines competencials, del coneixement dels patrimonis naturals, artístics, cultural i històrics del seu entorn més proper.

Competències específiques

1. Cercar, seleccionar i utilitzar fonts històriques, arqueològiques, artístiques i culturals de naturalesa diversa que puguin utilitzar-se per aconseguir un coneixement integral i transversal de la Història i, per extensió, de la Història local.

El coneixement, estudis i reflexió sobre el passat històric es farà servir com a eina facilitadora per aconseguir un major coneixement de les particularitats històriques illenques i de les problemàtiques i reptes del present i del futur que cal abordar. L'anàlisi dels fets històrics facilitarà a l'alumnat reptes, eines i habilitats per tal de fomentar una visió crítica, enriquidora, inclusiva de les manifestacions historicoartístiques i culturals de les generacions precedents. Una anàlisi basant-se en l'ús d'eines pròpies de les ciències socials i humanes: mapes, textos, imatges, restes arqueològiques, estadístiques i qualsevol element primari per aconseguir una interpretació crítica dels testimonis conservats. La transferència dels coneixements adquirits de la matèria es faran servir per afavorir un coneixement dels trets culturals i històrics mitjançant produccions orals, digitals, escrites o de qualsevol altra tipologia.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL3, STEM2, CD1, CPSAA4, CC1, CC3.

2. Comprendre i conèixer les causes i les conseqüències dels diferents processos històrics i culturals que, al llarg del temps, han configurat les característiques singulars de la Història i la Cultura de les Illes Balears amb l'observança especial de la diversitat i de l'heterogeneïtat pròpia del món històric passat.

La Història i Cultura de les Illes Balears és fruit de la complexitat dels fenòmens històrics temporals de curta, mitjana i llarga durada. La diversitat de pobles, cultures, idees i influències que han circulat per l'arxipèlag faciliten la configuració de manifestacions culturals, artístiques, musicals, literàries i d'altres tipologies que són fruit de la convivència, de la relació i de l'intercanvi de comunitats dissemblants. Per això, sembla necessari abordar, conèixer i valorar les singularitats fruit de la interrelació humana i ciutadana amb una perspectiva de bé comú. S'ha de posar esment en les particularitats històriques des de múltiples

disciplines i instruments, especialment en les aportacions culturals i històriques capacitadores d'aptitud cíviques i comunes en favor de la igualtat i dels drets individuals i col·lectius. La identificació, per part de l'alumnat, de fets i processos històrics discriminatoris, segregadors i excloents facilitarà un posicionament inclusiu, igualitari, paritari i més equitatiu en una societat especialment babèlica.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL3, STEM2, CD1, CPSAA4, CC1, CC3.

3. Conèixer les arrels col·lectives pròpies i també les identitats dels altres per tal de valorar les particularitats de les expressions històriques, arqueològiques i patrimonials. Procurar l'interès i el respecte per les semblances particulars, les compartides i les sinergies establertes al llarg del temps entre pobles i cultures en favor de valors de participació, cooperació, cohesió i solidaritat veïnal, comunitària i entre territoris a escala local/regional/global.

És difícil percebre la Història i Cultura de les Illes Balears de forma celada, perquè obstaculitza una visió molt més àmplia i enriquidora de les identitats compartides. El coneixement i la valoració de les arrels històriques s'ha de transferir a porta oberta per aconseguir adhesions i simpaties de les noves generacions, dels visitants i de les persones i col·lectius que trepitgen ocasionalment o de forma definitiva els territoris insulars. També cal computar els diferents elements que han contribuït a la construcció i evolució de les identitats, així com el territori, la història, l'art, la llengua i la cultura. Les particularitats i trets propis de cada territori i de les societats que l'habiten s'han de percebre des d'una perspectiva històrica no estàtica ni inconnexa, fruit de la interconnexió generacional i espacial i, en relació directa amb l'entorn natural on es desenvolupa. La valoració de les relacions establertes de forma multidireccional entre les persones i les cultures s'analitza de forma enriquidora, constructiva i en favor d'un coneixement més integral, en favor d'un compromís amb els principis que es desprenen de la Declaració universal dels drets humans.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL3, STEM2, CD1, CPSAA4, CC1, CC3.

4. Identificar i comprendre els principals problemes i reptes de les societats actuals, amb el reconeixement de les múltiples causes i les conseqüències presents i futures. L'alumnat haurà de constatar les diverses realitats individuals i col·lectives que afecten les societats contemporànies illenques amb una perspectiva oberta i crítica de les generacions passades i amb un compromís amb les generacions pròpies i futures compromeses mitjançant l'ús crític de les fonts històriques amb una clara visió cívica.

La Història i Cultura de les Illes Balears no es pot concebre exclusivament com un fenomen estàtic, descriptiu i concret d'una època anterior sinó també com una

sèrie de processos que determinen, delimiten i faciliten bona part dels escenaris actuals. La Història, lluny d'elaborar un relat novel·lat basat en esdeveniments del passat, cal que faciliti una millor interpretació de les conjuntures i circumstàncies actuals. L'alumnat haurà d'establir vasos comunicants i fils conductors entre els esdeveniments històrics i les característiques de les societats contemporànies, on la interpretació crítica dels mitjans de comunicació i de les fonts tradicionals, així com de les eines i materials formatius de la societat, de la informació i la comunicació sigui un dels eixos principals. L'objectiu és analitzar, crear, transformar i transferir el coneixement del passat amb la capacitat d'incidir en una transformació en positiu del seu entorn i del conjunt de les societats.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL3, STEM2, CD1, CPSAA4, CC1, CC3.

5. Incorporar, interpretar i valorar una perspectiva de gènere i d'altres minories excloses en els processos històrics, mitjançant una interpretació i valoració dels àmbits i les presències específiques de les dones i d'altres grups minoritzats en el decurs dels fenòmens històrics. Identificar els espais i les lluites històriques amb una perspectiva de gènere en favor de la no discriminació i la no-violència.

La Història, les ciències humanes i les ciències socials no han estat alienes al paradigma tradicional on es constitueix un relat del passat històric basat en termes polítics, econòmics i amb una perspectiva masculina, on els protagonistes són els homes, les guerres, els reis i els grans personatges. La presència de les dones o de les minories socials, religioses, econòmiques i culturals ha quedat al marge de la historiografia tradicional. L'objectiu és que l'alumnat es capaci competencialment per valorar els fets històrics amb una visió transversal, integral i més enriquidora del subjecte històric mitjançant l'anàlisi crítica de les fonts, els testimonis i les restes conservades. Cal també que s'incorpori una visió global del temps històric on la perspectiva política i de les minories privilegiades deixi al marge del relat la major part de la població. Aquesta visió facilitarà a l'alumnat una reflexió crítica sobre el paper de les dones, dels joves, dels majors o de les minories en una perspectiva que va més enllà d'un esdeveniment històric concret i passat, i facilita la transferència de coneixements intratemporals i intertemporals.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL3, STEM2, CD1, CPSAA4, CC1, CC3.

Criteris d'avaluació

Competència específica 1

1.1. Generar materials propis de tipologia diversa que facilitin la transferència dels continguts propis de la història més propera, fent menció específica a l'atenció a les minories, des d'una perspectiva integral i integradora.

1.2. Aportar, esgrimir i transferir arguments sobre els fets històrics de les Illes Balears, des dels primers pobladors fins al món contemporani, tractant la comprensió crítica i obertament fonamentada de les fonts històriques.

Competència específica 2

2.1. Distingir, conèixer i mostrar interès pels principals problemes que afecten la societat balear des d'una òptica global, adoptant una posició crítica i proactiva cap a aquests.

2.2. Transferir i argumentar de manera objectiva i constructiva les problemàtiques actuals relacionades amb les Illes Balears i els possibles fonaments històrics que hi participin.

2.3. Fer ús de la terminologia i dels conceptes propis relacionats amb la cultura, la història, les ciències socials i humanes, mitjançant les produccions orals, escrites o audiovisuals facilitadores d'un major coneixement i comprensió dels fets històrics.

2.4 Elaboració d'informes, dossiers informatius, fulletons i materials que facilitin la transferència del saber històric i cultural de les Illes Balears.

Competència específica 3

3.1. Aportar coneixements de la història mitjançant reptes i respostes sobre el món passat rellevants per la constitució d'un món actual i futur solidari, cooperatiu i cohesionat.

3.2. Identificar les principals característiques de les diverses identitats insulars i territorials de la Història i Cultura de les Illes Balears i valorar els principals reptes als quals s'enfronta l'arxipèlag amb atenció especial de les causes i problemàtiques específiques de l'herència generacional i dels desafiaments futurs.

3.3. Interpretar i representar de forma adequada fonts històriques, artístiques, arqueològiques i patrimonials.

3.4. Interrelacionar els diferents espais geogràfics i cronològics de la Història i la Cultura de les Illes Balears, interpretant correctament les aportacions de cada espai històric concret des d'una perspectiva de curta, mitjana i llarga durada.

3.5. Valorar les diferents etapes i processos històrics en relació amb les ruptures, els canvis i les continuïtats existents al llarg del temps i de l'espai.

Competència específica 4

4.1. Interpretar el coneixement històric des d'una perspectiva intergeneracional i interterritorial, valorant la petjada històrica, les dificultats i problemàtiques heretades i les opcions de millora comunitària.

4.2. Comprendre els principals reptes de les societats actuals i valorar opcions de present/futur basades en l'autosuficiència i la sostenibilitat.

4.3. Valorar la necessitat de protecció del patrimoni material i immaterial de les Illes Balears i millorar la difusió i el coneixement de les seves característiques i de la seva heterogeneïtat.

Competència específica 5

5.1. Tractar l'estudi de les diferents etapes històriques sense excloure les minories de qualsevol espai i temps.

5.2. Reconèixer les desigualtats de qualsevol tipologia presents en les etapes històriques passades i establir una anàlisi dels principals instruments de submissió i dominació propis de les societats complexes.

5.3. Assenyalar i explicar els processos històrics des d'una perspectiva objectiva i crítica que faciliti la identificació dels fonaments de les societats basades en la igualtat de drets i oportunitats dels individus que la configuren al marge del gènere, l'edat, la raça o qualsevol altra condició.

5.4. Valorar i construir actituds basades en la tolerància, en el respecte i en la no-violència relacionades amb la interpretació dels fets històrics i de les problemàtiques presents.

Sabers bàsics**A. Eines, instruments i fonaments**

- Fonts històriques, arqueològiques, artístiques i culturals.
- Construcció i transferència de discursos propis sobre el passat històric de les illes Balears: causes i conseqüències, relació de problemàtiques i continuïtat/canvi/ruptura.
- Relació i narrativa dels fets històrics i connexió amb problemàtiques i circumstàncies del present/futur.
- Anàlisi de l'entorn natural i geogràfic de les Illes Balears. Condicionants geogràfics i característiques.

B. Espai i temps

- Economies, societats i cultures dels primers pobladors. Particularitats illenques, el món rural i les ciutats. Una realitat amb perspectiva de gènere i popular.
- Economies, societats i cultures a l'antiguitat. Particularitats illenques, el món rural i les ciutats. Una realitat amb perspectiva de gènere i popular: les dones i les classes populars a l'època antiga.
- Economies, societats i cultures a l'edat moderna. Particularitats illenques, el món rural i les ciutats. Una realitat amb perspectiva de gènere i popular: les dones i les classes populars a l'època moderna.
- Economies, societats i cultures a l'edat contemporània. Particularitats illenques, el món rural i les ciutats. Una realitat amb perspectiva de gènere i popular: dones, xuetes i classes populars a l'època moderna.

C. Reptes i compromisos presents i de futur

- Les Illes Balears, del segle XX al XXI. Turisme, recursos i integració europea.
- Consum, territoris i conflictes.
- Economies, societats i cultures del present. Les Balears i els estímuls d'una societat en canvi permanent.
- Cerca i selecció d'informació sobre problemàtiques locals. Les «notícies falses», l'allau informatiu i la veracitat informativa.
- Les Illes Balears i els reptes del segle XXI. Un món globalitzat i els nous balears.
- Autosuficiència alimentària i energètica.
- Cultura cívica, democràtica i memorialística. La memòria històrica, justícia i reparació.
- Cultura de la igualtat i no discriminació. Consciència i present en perspectiva de futur, en perspectiva de gènere.
- Emergència i sostenibilitat. Problemàtiques específiques i propostes de futur sostenible per a les Illes. Evitar el col·lapse.
- La conservació del patrimoni històric i cultural de les Illes Balears. Recursos, projectes i propostes.

Literatura Dramàtica

La matèria literatura dramàtica enriqueix de manera innegable el desenvolupament de les competències clau de l'alumnat de batxillerat, ja que desplega la seva consciència artística i la seva sensibilitat, lligades a les qualitats expressives, simbòliques, tècniques, estètiques i sociològiques del gènere teatral. Així mateix, complementa el traçat seguit per a l'educació literària en la Secundària Obligatòria i en les matèries de llengua catalana i literatura, llengua castellana i literatura i literatura universal a batxillerat, per la qual cosa porta aparellats similars principis metodològics. En efecte, l'aula de literatura constitueix un espai privilegiat per al desenvolupament de les dues modalitats de lectura abordades al llarg de tota l'escolarització -la lectura guiada i la lectura autònoma- afavorint la confluència dels seus respectius corpus. En el cas que ens ocupa i donades les característiques del gènere dramàtic, aquestes dues modalitats s'obren a un concepte més ampli de recepció, pel qual l'accés al llegat teatral s'aconsegueix tant a través de la lectura com del visionat audiovisual o de l'assistència a posades en escena. En atenció a aquesta especificitat, parlarem de recepció guiada i recepció autònoma quan sigui pertinent fer-ho. Aquest recorregut per la immensa intertextualitat literària suposa una oportunitat magnífica per reflexionar sobre el sentit de la literatura, de l'escriptura, de l'autoria o de la relació amb el temps social des del qual s'escriu i des del qual es llegeix. Finalment, es fomenta la capacitat d'aprendre a ser espectador o espectadora de teatre, comprendre la seva importància i la seva vocació de creació de consciència social, constatar i valorar la creació artística al servei d'uns llenguatges específics i, a més, experimentar la pràctica d'algunes tècniques bàsiques de lectura dramàtica.

L'enfocament proposat desperta en l'alumnat una consciència artística que resulta valuosíssima per entendre, des de l'aula, el procés de creació i interpretació d'una obra dramàtica, i per obrir portes a la comprensió i valoració del que anomenem tradició literària. A això s'hi afegeix que les obres del gènere teatral compten amb l'enorme privilegi de resultar molt adequades per ser compartides en comunitat de lectors. La lectura compartida d'una obra genera una infinitat d'oportunitats per a l'intercanvi de judicis i perspectives, per continuar llegint i investigant els diferents aspectes (de caràcter temàtic, lingüístic, pragmàtic, etc.) que la conformen, així com per produir diferents textos. Aquesta retroalimentació dels processos de lectura ofereix un camí enriquidor per a la configuració de la identitat dels alumnes i alumnes com a lectors i escriptors de literatura, com a públic teatral i cultural, igualment que per a la sistematització de metodologies que modelen aquesta identitat, potenciant el desenvolupament de la competència en comunicació lingüística.

La matèria permet, a més, l'apropiació d'un mapa de referències entorn del gènere dramàtic al llarg de la història, oferint tècniques d'anàlisi que permetin a l'alumnat comprendre, interpretar i gaudir de les diferents arts escèniques, així com conèixer la relació amb els seus contextos històrics i culturals de producció i

representació escènica, que la major part de les vegades no són coincidents, al mateix temps que convida al qüestionament crític d'un cànon que ha deixat fora gran part de les obres escrites per dones o per autores i autors no occidentals. L'ampliació dels imaginaris contribueix sens dubte a la cohesió social, l'educació intercultural i la coeducació. La lectura compartida i autònoma de clàssics de la literatura dramàtica, la deliberació argumentada al seu voltant, el desenvolupament de processos d'indagació, les activitats d'apropiació i recreació dels clàssics contribueixen també de manera decisiva al desenvolupament de les competències clau.

El currículum de Literatura dramàtica s'articula a partir de cinc competències específiques. En primer lloc, el desenvolupament d'habilitats d'interpretació de clàssics de la literatura dramàtica, siguin llegits o vists en escena, que tinguin en compte les relacions internes dels elements constructius de l'obra amb el seu sentit, així com la vinculació d'aquesta amb el seu context de producció i el seu lloc en la tradició literària, sense oblidar les especials característiques de recepció del gènere i posant també especial èmfasi en les maneres de lectura dramatitzada i grupal. En segon lloc, la posada en marxa d'estratègies de lectura i de recepció com a públic d'obres de teatre de manera autònoma, de manera que s'aprofitin els mapes de referència sorgits de la recepció guiada i compartida per construir la seva identitat com a espectador o espectadora teatral. La tercera competència específica se centra en la lectura comparada d'obres de diferents èpoques, contextos i llenguatges artístics que permetin constatar l'existència d'universals temàtics, arquetips de personatges i vessants formals recurrents al llarg de la història del gènere. Aquesta tercera competència cerca també analitzar els vincles entre el text dramàtic i les seves diferents posades en escena al llarg del temps, incloent adaptacions cinematogràfiques, al mateix temps que afavoreix l'apropiació d'un marc de referències compartides i d'un mapa cultural que permeti contextualitzar les futures experiències teatrals, literàries i artístiques al fet que l'alumnat vagi tenint accés. En quart lloc, es desenvolupa una competència específica dedicada a la pràctica de l'escriptura teatral. Finalment, trobem la participació en el debat cultural entorn del cànon literari i la necessitat d'incorporar-hi altres obres dramàtiques que donin compte de la diversitat de mirades sobre el món i la importància de la literatura en la construcció d'imaginari.

Els criteris d'avaluació, d'enfocament competencial, atenen els coneixements, destreses i actituds relatius a la interpretació de textos dramàtics i representacions teatrals, la formulació de judicis de valor argumentats sobre les obres, la creació de textos d'intenció literària i la conformació d'un mapa cultural que permeti la inscripció de les mateixes en el seu context social, històric, literari i cultural. Tot això reclama la diversificació d'instruments i eines d'avaluació al servei del diagnòstic i la millora de les habilitats vinculades a la recepció, producció i interacció oral i escrita, així com als processos de recerca i al desenvolupament del pensament crític.

Com que la trobada entre textos i lectors o espectadors constitueix el nucli central de la matèria, els sabers s'organitzen entorn de dos blocs vinculats, respectivament, a la recepció guiada i a la recepció autònoma de clàssics i obres rellevants de la literatura dramàtica. El corpus és per tant coincident, si bé es desenvolupen estratègies diferenciades per a una modalitat i una altra de recepció. El primer dels blocs, relacionat amb la construcció guiada i compartida de sentits a partir de la lectura, visionat a assistència teatral, s'inicia a més amb l'acostament a les especificitats de l'art teatral, parant esment tant al text, com a la realització escènica i a la recepció de l'espectacle. Quant a la selecció de textos, s'aposta per un corpus obert que convida als docents a la configuració d'itineraris entorn d'una obra que serà objecte de recepció guiada i compartida. Organitzada entorn de quatre eixos temàtics –el teatre del jo, els altres, el món, el metateatre–, la presentació no té pretensions ni de limitar ni d'esgotar les possibilitats de construcció d'itineraris: no constitueixen un catàleg de prescripcions juxtaposades. El seu objectiu és facilitar al professorat exemples per a la construcció d'itineraris de progrés adaptats a la diversitat i a les necessitats de l'alumnat.

No es pretén, per tant, que al llarg del curs s'esgotin totes les possibilitats que la proposta comporta, sinó que cada docent seleccioni un nombre determinat d'obres i que triï un focus que li permeti vincular-les a altres obres d'altres contextos culturals o motlles genèrics, per procedir posteriorment a la lectura comparada de les unes i les altres, així com a l'exploració de les posades en escena que poguessin haver tingut al llarg del temps. Aquests itineraris han de permetre una aproximació a diferents moments, contextos d'escriptura, producció escènica i recepció, conflictes, arquetips literaris i de personatges, modes i formes d'expressió, així com la lectura comparada de textos clàssics i contemporanis, nacionals i estrangers, literaris i no literaris (historiogràfics, de crítica literària o d'altres codis artístics, inclosa l'escena teatral, la ficció audiovisual i digital contemporània).

La matèria de literatura dramàtica permet que l'alumnat descobreixi, a través de la seva experiència com a lector o com a públic teatral, el desenvolupament de les seves pròpies capacitats artístiques, creatives i interpretatives, i que compregui la necessària relació entre els seus aspectes teòrics i pràctics. És fonamental una dinàmica de treball amb constants al·lusions a la pràctica teatral i a les possibles situacions escèniques que recorren temps i llocs molt diversos a partir del text. Els alumnes desenvolupen en aspectes com el literari, l'estètic i el cultural que, units al creixement de la seva sensibilitat, poden facilitar una experiència vital més plena, que els ajudi a abraçar la diversitat i a eliminar prejudicis i estereotips socials. Es tracta, en essència, de contribuir a l'enriquiment del patrimoni cultural de l'alumnat i de les seves possibilitats d'expressió, aprenent a apreciar tant la bellesa de les obres, espectacles i muntatges teatrals que van il·lustrar cultures passades, com els que sustenten el nostre present i avancen el nostre futur.

Competències específiques

1. Llegir obres de la literatura dramàtica o veure la seva posada en escena, atenent tant les relacions internes dels elements constitutius del gènere i les seves funcions en les obres com a les relacions externes de les obres amb el seu context de producció i la seva inscripció en la tradició cultural, per eixamplar les possibilitats de gaudi de la de la literatura dramàtica i per estimular l'expressió artística.

Aquesta competència té la funció de desenvolupar habilitats d'interpretació que permetin l'accés a obres rellevants del patrimoni dramàtic, que facilitin la verbalització d'un judici de valor fonamentat sobre les lectures o les representacions dramàtiques recolzats en la seva apreciació estètica, i que ajudi a construir un mapa cultural que conjugui els horitzons nacionals amb els europeus i universals i les obres teatrals amb altres manifestacions artístiques. La meta és aconseguir una fruïció conscient i elaborada entorn del gènere teatral.

No es tracta, no obstant això, d'escometre una història de la literatura dramàtica de pretensions enciclopèdiques, sinó de seleccionar un nombre reduït d'obres que seran objecte de recepció guiada i compartida a l'aula –o en un espai escènic–, i que aniran acompanyades d'un conjunt de textos i representacions que permetran tant la seva contextualització històrica i cultural com la seva inscripció en la tradició literària i escènica, l'accés a la història de les seves interpretacions i el diàleg amb altres formes artístiques clàssiques i contemporànies.

Així mateix, es desenvoluparà convenientment la lectura dramatitzada, col·lectiva i en veu alta, posant especial atenció a la configuració de situacions i escenes, emfatitzant les emocions i la intensitat de les paraules, en un procés d'aula amb constants al·lusions a la pràctica teatral i a les possibles situacions escèniques a partir del text.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors operatius: CCL4, CCEC1, CCEC2, CCEC3.1, CCEC3.2, CCEC4.2.

2. Llegir o veure en escena de manera autònoma obres rellevants de la literatura dramàtica com a font de plaer i coneixement, seleccionar de manera orientada aquelles que millor s'ajusten als gustos, interessos i necessitats personals, diversificar formes d'accés al fet teatral, i compartir experiències de recepció, per forjar un criteri propi i per gaudir de la seva dimensió social.

Desenvolupar aquesta competència implica avançar en la consolidació de l'autonomia i en la construcció de la pròpia identitat lectora, artística i cultural, essencial per a la pervivència de l'hàbit com a lector i públic escènic més enllà de la vida escolar, dedicant un temps periòdic i constant a la lectura individual i a la participació i gaudi d'esdeveniments teatrals i de les arts escèniques en general,

així com a la reflexió que permeti establir relacions entre els textos llegits, les seves diverses representacions i adaptacions a altres mitjans com el cinema, la televisió o els diversos formats digitals. La confluència del corpus propi de la modalitat de recepció guiada amb el de la modalitat de recepció autònoma, constituït en tots dos casos per clàssics i obres rellevants de la literatura dramàtica de tots els temps, propicia la provisió de mapes de referència que permetin la construcció d'itineraris de progrés. L'apropiació d'habilitats d'interpretació capaces de vèncer les resistències que obres i representacions teatrals d'una certa complexitat ofereixen, afavoreix el desenvolupament de criteris de selecció, imprescindibles en la formació de lector i espectador teatral autònom.

Això suposa ampliar les formes de gaudi, la diversitat i la complexitat dels textos escollits —que inclogui el contacte amb formes literàries actuals, així com amb pràctiques culturals emergents i altres com el cinema o la ficció en televisió— i la capacitat d'expressar l'experiència de recepció com a lectors o com a públic. Es tracta d'ampliar el bagatge de lectures teatrals i, amb això, enriquir les maneres de llegir les obres per poder apreciar, progressivament, la seva proposta estètica, a més de poder ampliar els elements en els quals se sustenti la formulació de l'experiència per valorar-les, incloent la identificació de la intertextualitat entre els textos, així com la indagació i lectura d'assaig relacionat amb les lectures i les representacions teatrals.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors operatius: CCL2, CCL4, CPSAA1.2, CPSAA5, CE3, CCEC1, CCEC2, CCEC3.1.

3. Establir vincles entre obres dramàtiques de diferents èpoques, contextos i llenguatges artístics per constatar l'existència d'universals temàtics, tipologies de personatges i models formals recurrents al llarg de la història, i per reconèixer semblances i diferències en funció dels seus respectius contextos de producció i de la interrelació entre literatura i societat.

Aquesta competència específica incideix en la importància de progressar, en el marc dels itineraris de recepcions guiades establerts pel professorat, en l'aprehensió del funcionament del fenomen teatral, aprofundint en la noció de text teatral i en els elements de significació de la realització escènica i el sistema estilístic quan les obres són representades. Per això, serà necessari sustentar l'aprenentatge en processos d'indagació i de construcció compartida de la interpretació de les obres, incloent l'anàlisi comparativa entre els textos dramàtics i les seves diverses posades en escena i entenent les funcions i els efectes de les diferents convencions a partir de les quals es construeix el teatre.

Així mateix, la indagació, recerca i comparació constants entre diferents obres, les seves posades en escena, adaptacions cinematogràfiques o altres representacions artístiques relacionades, hauran de conduir a la constatació de l'existència de temes, tòpics i personatges universals, així com a la comprensió de

fluctuació històrica de recursos expressius i valors ètics i estètics, i tot això configura l'art del teatre en general, i el gènere literari dramàtic en particular, com a artefacte ideològic determinant en la construcció dels imaginaris col·lectius.

Es tracta de seleccionar per a la lectura guiada i compartida a l'aula algunes obres rellevants del patrimoni literari de gènere dramàtic —un patrimoni que ha d'incorporar l'obra de dones escriptores— en funció de la seva pertinència per mostrar elements rellevants de la construcció i funcionament del teatre i de les relacions que estableixen amb altres textos i amb els valors ideològics i estètics del seu context de producció, així com de la seva capacitat d'il·luminar i explicar el nostre present.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL1, CCL4, CD1, STEM2, CPSAA5, CC1, CCEC1, CCEC2.

4. Emprar les capacitats expressives i creatives necessàries per a la recreació o creació de textos dramàtics, utilitzant els elements que configuren el gènere, així com diferents tècniques, per compondre l'acció dramàtica, el disseny de personatges i la configuració de situacions i escenes.

L'ensenyament de l'escriptura teatral, potser menys atesa a l'aula enfront de la d'altres gèneres literaris i també enfront dels jocs de teatralització de textos ja escrits, posseeix un potencial expressiu i creatiu per a la promoció d'un coneixement divers i vivenciat de les arts escèniques, que contribueix de manera innegable al desenvolupament de persones autònomes, participatives, solidàries, creatives i amb cultura artística. L'escriptura dramàtica resulta molt adequada com a font d'aprenentatges lingüístics, literaris i comunicatius. Compte, a més, amb l'avantatge de relacionar de forma molt explícita el llenguatge oral i l'escrit, amb el que promou la millora de totes dues formes d'expressió. Finalment, la conflictivitat dramàtica subjacent al gènere teatral facilita l'expressió íntima i personal d'adolescents i joves, ja sigui sobre el seu propi jo o sobre la seva visió del món.

Aquesta competència requereix, per tant, que l'escriptura dramàtica no sigui vista com un procés simplement reproductiu o d'imitació de determinada concepció d'espectacles molt presents ja en el seu imaginari. És més, ha de partir d'un coneixement el més sistemàtic possible, encara que en un nivell bàsic, de l'estructura de l'obra teatral en el seu doble vessant de text dramàtic i de representació escènica a través dels diversos textos i representacions treballats en els itineraris de la matèria. D'aquesta manera s'afavoreix una veritable cerca de noves possibilitats creatives en l'alumnat, relacionant conceptes, identificant i modificant personatges, escenaris, ambients, conflictes, problemes i solucions entorn de situacions d'experimentació dramàtica i propiciant sempre el desenvolupament de la seva pròpia intencionalitat creativa.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL1, CD3, CPSAA3.2, CCEC2, CCEC3.1, CCEC3.2, CCEC4.1, CCEC4.2.

5. Participar en la construcció d'un cànon literari dramàtic universal que integri la perspectiva d'experiència de les dones a través de la lectura, el visionat o l'assistència a obres teatrals d'escriptores o de personatges femenins essencials i que superi els marcs de la cultura occidental, per establir contrapunts d'interès, respecte i sensibilitat cap a altres veus i per desenvolupar el pensament crític respecte a la construcció discursiva del món i els seus imaginaris.

La sensibilitat contemporània i els estudis literaris recents coincideixen a assenyalar clamoroses absències en la construcció del cànon literari. Absents les dones, absents també les veus no occidentals, es fa inexcusable una reconstrucció del cànon que incorpori les unes i les altres al mateix temps que indaga en les causes de la seva exclusió. Si la literatura i l'art són agents determinants en la construcció dels imaginaris –la construcció social dels gèneres, la configuració d'un «nosaltres» enfront de «els altres», o el traçat de models sentimentals i amorosos–, l'educació literària, entorn del gènere dramàtic, ha d'incorporar habilitats de lectura, interpretació i reapropiació dels textos que desenvolupin una mirada distanciada i que afavoreixin una reflexió crítica sobre la construcció discursiva del món. Això permetrà reconèixer i descartar actituds inconscientment sexistes, etnocèntriques i racistes.

Amb aquesta finalitat, la selecció de les obres que seran objecte de lectura compartida, així com els fragments i representacions teatrals que s'hi associen, han d'incorporar mostres representatives d'un patrimoni autènticament universal, amb presència de dones escriptores, de personatges femenins destacables i d'obres no occidentals, al mateix temps que el fil conductor d'algun d'aquests itineraris pot posar el focus precisament en aquests aspectes. La presentació d'un corpus de textos organitzats temàticament pretén afavorir aquestes intencions.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL1, CCL2, CCL4, CPSAA3.1, CPSAA4, CC1, CCEC1, CCEC2.

Criteris d'avaluació

Competència específica 1

1.1. Explicar i argumentar la interpretació de les obres teatrals llegides o vistes, a partir de l'anàlisi de les relacions internes dels seus elements constitutius amb el sentit de l'obra i de les relacions externes del text amb el seu context social, històric i amb la tradició literària, utilitzant un metallenguatge específic i incorporant judicis de valor vinculats a l'apreciació estètica de les obres.

1.2. Llegir en veu alta i col·lectivament fragments i obres teatrals posant especial atenció a la configuració de situacions i escenes, emfatitzant les emocions, la

intensitat de les paraules i els elements prosòdics, així com demostrant motivació, interès i capacitat per a la implicació en tasques col·lectives.

Competència específica 2

2.1. Elaborar una interpretació personal a partir de la lectura, el visionat o l'assistència a obres rellevants de la literatura dramàtica que atengui aspectes temàtics, de gènere i subgènere, elements de l'estructura i l'estil i valors ètics i estètics de les obres i estableixi vincles argumentats amb altres obres i altres experiències artístiques i culturals.

2.2. Accedir de diferents maneres a la cultura literària dramàtica en el marc d'un itinerari lector personal que enriqueixi, de manera conscient i sistemàtica, la pròpia identitat lectora i com a públic teatral.

2.3. Participar en converses literàries de manera que es comparteixin les pròpies experiències de lectura, de visionat o d'assistència teatral amb l'ajuda d'un metallenguatge específic.

Competència específica 3

3.1. Comparar textos o fragments teatrals entre si o amb la seva posada en escena, adaptació cinematogràfica o altres representacions artístiques relacionades, argumentant oralment o per escrit els elements de semblança i contrast tant pel que fa a aspectes temàtics i de contingut com formals i expressius i amb atenció als valors ètics i estètics de les obres.

3.2. Desenvolupar projectes de recerca que donin lloc a una exposició oral, un assaig o una presentació multimodal al voltant d'una qüestió que estableixi vincles argumentats entre obres de la literatura dramàtica objecte de lectura guiada i les seves posades en escena o altres textos i manifestacions artístiques d'ahir i d'avui, en funció de temes, tòpics, estructures, personatges, llenguatge, recursos expressius i valors ètics i estètics, i que mostri la implicació i la resposta personal del lector en la lectura.

3.3. Elaborar de manera individual o col·lectiva una exposició multimodal que situï els textos teatrals llegits o vists en el seu horitzó històric i cultural i que ofereixi una panoràmica de conjunt sobre gèneres, estils i obres rellevants de la literatura dramàtica universal.

Competència específica 4

4.1. Crear textos teatrals personals o col·lectius amb intenció literària i consciència d'estil, en diferents suports i amb ajuda d'altres llenguatges artístics i audiovisuals, a partir de la lectura d'obres o fragments teatrals significatius en els quals s'emprin les convencions formals del gènere, atenent especialment les

seves dues seqüències textuais bàsiques (diàleg i acotacions) i al reflex dels elements de significació (espai i objectes escènics, il·luminació i so, disseny de personatges o codis interpretatius) en el text escrit.

Competència específica 5

5.1. Realitzar un projecte de recerca sobre autores de rellevància, personatges femenins essencials, obres teatrals de contextos no occidentals o sobre qüestions temàtiques o formals que aportin una mirada diversa i crítica sobre la construcció d'imaginari que proposa la tradició literària.

5.2. Elaborar comentaris crítics o ressenyes de textos teatrals, ja siguin orals o escrits, participar en debats o taules rodones sobre lectures, visionats o assistències teatrals en els quals s'incorpori la perspectiva de gènere, es posi en qüestió la mirada etnocèntrica pròpia del cànon occidental, així com qualsevol altre discurs predominant en la nostra societat que suposi opressió sobre qualsevol minoria.

Sabers bàsics

A. Construcció guiada i compartida de la interpretació d'alguns textos rellevants de la literatura dramàtica inscrits en itineraris temàtics que estableixin relacions intertextuals entre obres i fragments de diferents gèneres, èpoques, contextos culturals i codis artístics, així com amb els seus respectius contextos de producció, d'acord amb les estratègies i eixos que s'indiquen a continuació.

1. L'art teatral

1.1. El text teatral: Definició i elements

- El llibret: Actes, quadres i escenes; diàleg, monòleg i apart; didascàlies i acotacions; *drammatis personnae*.
- Estructura interna de l'acció: conflicte, situació i personatges; construcció dramàtica i postdramàtica; llenguatge i estil.

1.2. El personatge teatral

- Caracterització del personatge dramàtic: plans, funcions, personatge i acció, jerarquia, significat.
- Models, tipologies i evolució del personatge teatral des dels seus orígens fins a la crisi del personatge en el teatre modern.

1.3. La realització escènica i el sistema estilístic

- Espai escènic-escenogràfic i objecte escènic.
- Disseny de personatge: vestuari, màscara i maquillatge.

- Espai sonor, disseny d'il·luminació i recursos audiovisuals.
- Treball actoral i codis interpretatius.

1.4. La recepció teatral: la relació amb el públic. Catarsi, distanciament i participació.

2. Temes i formes de la literatura dramàtica

2.1. El teatre del Jo: els personatges com a models vitals

- Teatre biogràfic: La construcció del subjecte teatral i la indagació en els grans interrogants de la condició humana: identitat, amor, dolor, mort, etc.
- Teatre autobiogràfic: intimitat, testimoniatge i autoreferencialitat.

2.2. Viure amb uns altres: el teatre com a model d'interpretació de les relacions humanes

- La Tragèdia: l'ésser humà, el destí i l'ètica.
- Drama: llibertat individual i convencions socials.
- Comèdia: humor complaent, humor crític.

2.3. Viure en el món: funció i sentit del teatre

- Mitologies i cosmogonies: teatre mític i religions de diferents tradicions.
- Reproduir el món: els realismes, el teatre com a escola o crítica de costums.
- Teatre compromès: teatre polític, teatre document, teatre èpic, etc.
- Imaginar el món: comèdia de màgia, simbolisme, avantguardes, teatre postdramàtic, etc.

2.4. El teatre parla del teatre: metaficció teatral.

3. Estratègies d'anàlisi, interpretació i creació de textos teatrals

- Participació en la construcció compartida de la interpretació de les obres dramàtiques a través de discussions o converses literàries.
- Relació entre els elements constitutius del gènere dramàtic i la construcció del sentit de l'obra. Efectes en la recepció dels seus recursos expressius. La interacció amb el públic.
- Utilització d'informació social, històrica, cultural i artística per construir la interpretació de les obres i comprendre el lloc que ocupen en la tradició literària.
- Establiment de vincles intertextuals entre obres i altres manifestacions artístiques en funció de temes, tòpics, estructures i llenguatges. Elements de continuïtat i ruptura.
- Indagació entorn del funcionament del teatre com a artefacte ideològic determinant en la construcció dels imaginaris socials, posant l'accent principalment en la perspectiva de gènere.

- Expressió argumentada de la interpretació d'obres i fragments dramàtics, integrant els diferents aspectes analitzats i atenent els seus valors culturals, ètics i estètics. La ressenya teatral.
- Lectura expressiva i dramatització dels textos atesos els processos de comprensió i d'oralització implicats, i als trets essencials de la interpretació teatral.
- Creació de textos teatrals a partir de l'apropiació de les convencions del llenguatge literari i en referència a models donats (imitació, transformació, continuació, etc.).

B. Recepció autònoma d'obres rellevants de la literatura dramàtica i participació en converses literàries i en intercanvis de recomanacions desenvolupant les estratègies següents:

- Selecció de les obres de manera autònoma i amb l'ajuda de recomanacions especialitzades.
- Participació activa en el circuit literari, lector i teatral en context presencial i digital.
- Definició dels gustos dramàtics personals, diversificant el corpus llegit o vist com a espectador o espectadora, atesos els circuits culturals del teatre.
- Expressió de l'experiència lectora o com a públic utilitzant un metallenguatge específic i elaboració d'una interpretació personal que atengui aspectes temàtics i estructurals, de realització escènica i de sistema estilístic.
- Mobilització de la pròpia experiència personal, lectora i teatral per establir vincles de manera argumentada entre l'obra llegida o observada i aspectes de l'actualitat, així com amb altres textos i manifestacions artístiques, incloses pràctiques culturals emergents.
- Recomanació de les lectures i posades en escena en suports variats, atenent aspectes temàtics, formals i intertextuals.

Literatura Universal

La matèria literatura universal continua el camí marcat per a l'educació literària en l'etapa anterior, al mateix temps que complementa el treball fet a Llengua catalana i literatura i a Llengua castellana i literatura de batxillerat. Constitueix un espai privilegiat per al desenvolupament de les dues modalitats de lectura literària plantejades al llarg de tota l'escolarització —la lectura guiada i la lectura autònoma— afavorint la confluència dels seus respectius corpus i les seves formes de gaudi. D'aquesta manera, adolescents i joves s'allunyen gradualment de la simple lectura identificativa i argumental d'obres pròximes al seu àmbit d'experiències, per accedir a obres complexes que reclamen habilitats d'interpretació més consolidades i que obren la seva mirada a altres marcs culturals.

La matèria permet apropiar-se d'un mapa de referències compartides —obres i autors del patrimoni universal; moviments estètics; gèneres i subgèneres; temes, tòpics, arquetips, símbols, etc. recurrents al llarg de la història—, al mateix temps que convida al qüestionament crític d'un cànon que ha deixat fora gran part de les obres escrites per dones o per autores i autors no occidentals. L'ampliació dels imaginaris contribueix sens dubte a la cohesió social, l'educació intercultural i la coeducació. La lectura compartida i autònoma de clàssics de la literatura universal, la deliberació argumentada al seu voltant, el desenvolupament de processos d'indagació o les activitats d'apropiació i recreació dels clàssics participen d'aquesta manera en el desenvolupament del conjunt de les competències clau.

En coherència amb tot l'anterior, són cinc les competències específiques que vertebraran el currículum de Literatura universal i que giren entorn dels eixos que a continuació s'expliciten. En primer lloc, el desenvolupament d'habilitats d'interpretació de clàssics de la literatura universal que tinguin en compte les relacions internes dels elements constructius de l'obra amb el seu sentit, així com la seva vinculació amb el context de producció i el seu lloc en la tradició literària. En aquest aspecte, l'escriptura de textos d'intenció literària afavoreix l'apropiació de les convencions dels diferents gèneres alhora que proporciona experiències creatives d'imitació o reinvenió. En segon lloc, el desenvolupament d'estratègies de lectura autònoma que aprofitin els mapes de referència i les formes de lectura propis de la lectura guiada. En tercer lloc, la lectura comparada d'obres de diferents èpoques, contextos, gèneres i llenguatges artístics que permetin constatar l'existència d'universals temàtics i vessants formals recurrents al llarg de la història i reconèixer semblances i diferències. En quart lloc, l'apropiació d'un marc de referències compartides i d'un mapa cultural que permeti contextualitzar les futures experiències literàries i artístiques a les quals l'alumnat vagi tenint accés. Finalment, la participació en el debat cultural entorn del cànon literari i la necessitat d'incorporar altres obres i altres lectures que donin compte de la diversitat de mirades sobre el món i la importància de la literatura en la construcció d'imaginari.

Els criteris d'avaluació, d'enfocament competencial, atenen els coneixements, destreses i actituds relatius a la interpretació de textos literaris, la formulació de judicis de valor argumentats sobre les obres, l'escriptura de textos d'intenció literària i la conformació d'un mapa cultural que permeti la inscripció d'aquestes en el seu context social, històric, literari i cultural. Tot això reclama la diversificació d'instruments i eines d'avaluació al servei del diagnòstic i la millora de les habilitats vinculades a la recepció, producció i interacció oral i escrita, així com als processos de recerca i al desenvolupament del pensament crític.

Atès que la trobada entre textos i lectors constitueix el nucli central de la matèria, els sabers s'organitzen entorn de dos blocs vinculats, respectivament, a la lectura guiada i a la lectura autònoma de clàssics de la literatura universal. El corpus és per tant coincident, si bé es desenvolupen estratègies diferenciades per a una modalitat i una altra de lectura. Quant a la selecció de textos, s'aposta per un corpus obert que creua l'eix temàtic amb el de gènere, convidant els docents a la configuració d'itineraris entorn d'una obra que serà objecte de lectura guiada i compartida a l'aula. Organitzada entorn de quatre fils temàtics —el jo, els altres, el món i la naturalesa, cadascun dels quals es vincula preferentment a un gènere o subgènere literari— la presentació no té pretensions ni de limitar ni d'esgotar les possibilitats de construcció d'itineraris: no constitueixen un catàleg de prescripcions juxtaposades. El seu objectiu és facilitar al professorat exemples per a la construcció d'itineraris de progrés adaptats a la diversitat i a les necessitats de l'alumnat.

No es pretén en cap cas, per tant, que al llarg del curs s'esgotin totes les possibilitats que la proposta suposa, sinó que cada docent seleccioni un nombre determinat d'obres i triï un focus que li permeti vincular-les a altres obres d'altres contextos culturals o motlles genèrics, per procedir posteriorment a la lectura comparada de les unes i les altres. Aquests han de permetre una aproximació a diferents moments, contextos de producció i recepció, conflictes, arquetips literaris, vessants formals, formes d'expressió, etc. i a la lectura comparada de textos clàssics i contemporanis, nacionals i estrangers, literaris i no literaris (historiogràfics, de crítica literària o d'altres codis artístics, inclosa la ficció audiovisual i digital contemporània).

Privilegiar l'enfocament temàtic no ha de suposar, en cap cas, prescindir de la contextualització històrica de les obres i de la reconstrucció de la seva gènesi artística i la seva petjada en el llegat posterior, ni relegar a segon pla els valors formals i específicament literaris dels textos. De fet, la proposta amalgama els grans temes de la literatura amb les diferents formes i gèneres en què s'han concretat en cada obra i moment històric. L'eix temàtic ofereix una base que permet travessar èpoques i contextos culturals, establir relacions entre avui i ahir i entre literatures diverses, i connectar amb qüestions que han preocupat la

humanitat al llarg dels segles i sobre les quals encara, actualment, els adolescents i joves en volen saber més

Per tot això, en cadascun dels blocs temàtics hi ha epígrafs que permeten traçar itineraris més concrets, en els quals l'obra triada anirà acompanyada d'un conjunt de textos que permetin la seva inserció en el context històric i cultural de producció i la tradició literària anterior i posterior, així com l'accés a la història de les seves interpretacions i a l'horitzó actual de recepció, tant en el pla de les idees com de les formes artístiques.

Competències específiques

1. Llegir, interpretar i valorar clàssics de la literatura universal atenent tant les relacions internes dels elements constitutius del gènere i les seves funcions en les obres com a les relacions externes de les obres amb el seu context de producció i la seva inscripció en la tradició cultural, per eixamplar les possibilitats de gaudi de la literatura i per estimular la creativitat literària i artística.

Aquesta competència té la funció de desenvolupar habilitats d'interpretació que permetin l'accés a obres rellevants del patrimoni literari universal. Aquestes habilitats permetran la verbalització d'un judici de valor fonamentat sobre les lectures, basat en la seva apreciació estètica, i ajudaran a construir un mapa cultural que conjugui els horitzons nacionals amb els europeus i universals, i les obres literàries amb altres manifestacions artístiques. Es tracta d'aconseguir un gaudi més conscient i elaborat de la lectura. Així mateix, s'ha de propiciar la creació de textos literaris amb consciència d'estil respectant o reinterpretant les convencions formals dels diversos gèneres.

No es pretén, no obstant això, escometre una història de la literatura de pretensions enciclopèdiques, sinó seleccionar un nombre reduït d'obres que seran objecte de lectura guiada i compartida a l'aula, i que aniran acompanyades d'un conjunt de textos que permetran tant la seva contextualització històrica i cultural, com la seva inscripció en la tradició literària, l'accés a la història de les seves interpretacions i el diàleg amb altres formes artístiques clàssiques i contemporànies. Cada itinerari combinarà, per tant, obres de diferents gèneres literaris, períodes històrics i contextos culturals en funció de l'eix triat com a fil conductor, i de les quals se seleccionaran fragments significatius. Es tracta d'acompanyar la lectura a l'aula d'algunes obres rellevants del patrimoni literari universal, seleccionades per la seva rellevància per mostrar elements de la construcció i funcionament de la literatura i de les relacions que estableixen amb altres textos i amb els valors ideològics i estètics del seu context de producció, així com per la seva capacitat d'il·luminar i explicar el nostre present.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL4, CC1, CCEC1, CCEC2, CCEC3.1, CCEC3.2 CCEC4.2.

2. Llegir de manera autònoma clàssics de la literatura universal com a font de plaer i coneixement i compartir experiències de lectura, per construir la pròpia identitat lectora i per gaudir de la dimensió social de la lectura.

Desenvolupar aquesta competència implica avançar en la consolidació de l'autonomia i la construcció de la pròpia identitat lectora, essencial per a la pervivència de l'hàbit lector més enllà de la vida escolar, dedicant un temps periòdic i constant a la lectura individual, i assegurant moments de reflexió i conversa que permetin establir relacions entre els textos llegits. La confluència del corpus propi de la modalitat de lectura guiada amb el de la modalitat de lectura autònoma, constituït en tots dos casos pels clàssics de la literatura universal, propícia la provisió de mapes de referència que permetin la construcció d'itineraris de progrés. L'apropiació d'habilitats d'interpretació capaces de vèncer les resistències que plantegen les obres d'una certa complexitat afavoreix el desenvolupament de criteris de selecció, imprescindibles en la formació de lector literari autònom.

Aquesta competència contribueix a l'apropiació per part de l'alumnat d'un saber literari i cultural que permet establir relacions entre les lectures guiades i les autònomes, així com investigar sobre les obres llegides, mobilitzar la pròpia experiència lectora i cultural en la comprensió i interpretació dels textos i situar amb precisió els textos en el seu context de producció i en les formes culturals en les quals s'inscriuen. A més, afavoreix la reflexió autònoma sobre les funcions i els efectes de les diferents convencions a partir de les quals es construeixen les obres.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL2, CCL4, CD3, CPSAA1.2, CPSAA5, CCEC1, CCEC2, CCEC3.1.

3. Establir vincles entre obres de diferents èpoques, gèneres i llenguatges artístics, reconeixent semblances i diferències en funció dels seus respectius contextos de producció i de la interrelació entre literatura i societat, per constatar l'existència d'universals temàtics i vessants formals recurrents al llarg de la història de la cultura.

El coneixement dels imaginaris —tant dels seus elements simbòlics com dels vessants formals en què l'ésser humà ha xifrat i comunicat la seva experiència elaborant-la artísticament al llarg de la història— constitueix una altra de les competències específiques pròpies de la matèria. Privilegiar l'eix temàtic en la construcció d'itineraris i obrir-los a la lectura intertextual té un indubtable interès antropològic i cultural i una enorme rendibilitat didàctica: permet constatar l'existència de tòpics, temes i motius que han perviscut malgrat l'esdevenir històric i determinar el seu diferent tractament en diferents èpoques i contextos,

així com contrastar què van representar les obres per a la seva comunitat contemporània de recepció i què representen per a un lector actual.

Tot això ens ajuda a entendre'ns com a individus que senten i pensen en uns esquemes heretats, deutors d'un llegat cultural en el qual la literatura juga un paper determinant, i que ha anat descartant o consolidant formes i temes, fins al punt de depurar aquestes formes i aquests temes en uns motlles: els gèneres literaris. Es tracta d'entendre la literatura com a manera de dir que es distancia del llenguatge quotidià, però que absorbeix i conforma la nostra constitució psicològica i social. Som éssers incapaços de pensar-nos al marge d'un sistema de símbols i experiències comunes i, en aquest aspecte, la literatura desenvolupa una funció essencial.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL1, CCL2, CCL4, CD1, CPSAA5, CC1, CCEC1, CCEC2.

4. Consolidar un marc de referències compartides a partir del coneixement dels trets dels principals moviments estètics i algunes de les obres literàries més rellevants del patrimoni universal, per conformar un mapa cultural en el qual inscriure les experiències literàries i culturals personals.

La construcció d'imaginari, en el passat, confiada a la literatura, està basat avui dia sobre els productes de la ficció audiovisual. Amb això es reforcen els vincles generacionals, sovint efímers, mentre que s'afebleixen els vincles intergeneracionals, en absència de relats compartits. D'altra banda, la fragmentació i el vertigen propis de les formes de vida actual dificulten la mirada a les ones llargues de la història, l'art i la cultura, imprescindibles per traçar les relacions que estableixen unes obres i altres tant en el pla sincrònic com en el diacrònic. A l'escola correspon, per tant, una doble tasca: d'un costat, la transmissió d'un patrimoni cultural que considerem valuós, aquest conjunt de llibres sobre els quals, en determinat moment, descansa tota la cultura; d'un altre, la provisió d'uns mapes de referència, simples i rigorosos, àgils i precisos, on calgui inscriure les diferents experiències culturals a les quals cada persona tengui accés, més enllà fins i tot dels anys d'escolarització.

Per això, i encara que l'eix de selecció i organització dels textos no sigui el cronològic, l'ensenyament de la literatura no pot prescindir de la visió de conjunt de la història literària, ni ignorar l'especificitat formal del text literari, vinculada a les convencions artístiques del seu temps i l'evolució dels gèneres literaris. No obstant això, aquesta visió de conjunt no ha d'interpretar-se com un punt de partida del qual es desprenen, com a simples testimoniatges o exemples, els textos literaris, sinó com un punt d'arribada. Serà la lectura dels textos —la interpretació dels quals requerirà d'elements contextuais variats (històrics, artístics, culturals)— cosa que afavorirà la construcció gradual i compartida d'un fris que permeti observar, en un gran pla general, els grans moviments estètics i

els elements de continuïtat i ruptura entre ells, així com el lloc que hi ocupen les obres més rellevants del patrimoni literari universal.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL4, CD2, CD3, CC1, CCEC1, CCEC2, CCEC4.1, CCEC4.2.

5. Participar en la construcció d'un cànon literari universal que integri la perspectiva d'experiència de les dones a través de la lectura d'obres d'escriptores i que superi els marcs de la cultura occidental, per desenvolupar el pensament crític respecte a la construcció discursiva del món i els seus imaginaris.

La sensibilitat contemporània i els estudis literaris recents coincideixen a assenyalar clamoroses absències en la construcció del cànon d'una literatura pretesament universal. Absents les dones, absents també les veus no occidentals, es fa inexcusable una reconstrucció del cànon que incorpori les unes i les altres al mateix temps que investiga en les causes de la seva exclusió. Si la literatura és un agent determinant en la construcció dels imaginaris —la construcció social dels gèneres, la configuració d'un «nosaltres» enfront de «els altres», o el traçat de models sentimentals i amorosos—, l'educació literària ha d'incorporar habilitats de lectura, interpretació i reapropiació dels textos que desenvolupin una mirada distanciada i que afavoreixin la reflexió crítica sobre la construcció discursiva del món. Això permetrà reconèixer i descartar actituds inconscientment sexistes, etnocèntriques i racistes.

Amb aquesta finalitat, la selecció de les obres objecte de lectura compartida i acompanyada, així com els fragments que s'hi associïn, han d'incorporar mostres representatives d'un patrimoni autènticament universal, amb presència de dones escriptores i obres no occidentals. El fil conductor d'algun d'aquests itineraris podria posar el focus precisament en aquests aspectes. La presentació d'un corpus de textos organitzats sobre el doble eix temàtic i de gènere pretén afavorir aquestes intencions.

Aquesta competència específica es connecta amb els següents descriptors: CCL1, CCL2, CCL4, CPSAA3.1, CPSAA4, CC1, CCEC1, CCEC2.

Criteris d'avaluació

Competència específica 1

1.1. Explicar i argumentar la interpretació de les obres llegides a partir de l'anàlisi de les relacions internes dels seus elements constitutius amb el sentit de l'obra i de les relacions externes del text amb el seu context social i històric i amb la tradició literària, utilitzant un metallenguatge específic i incorporant judicis de valor vinculats a l'apreciació estètica de les obres.

1.2. Crear textos personals o col·lectius amb intenció literària i consciència d'estil, en diferents suports i amb ajuda d'altres llenguatges artístics i audiovisuals, a partir de la lectura d'obres o fragments significatius en els quals s'emprin les convencions formals dels diversos gèneres i estils literaris.

Competència específica 2

2.1. Elaborar una interpretació personal a partir de la lectura autònoma d'obres rellevants de la literatura universal, atenent aspectes temàtics, de gènere i subgènere, elements de l'estructura i l'estil, i valors ètics i estètics de les obres, i establint vincles argumentats amb altres obres i altres experiències artístiques i culturals.

2.2. Accedir de diverses formes a la cultura literària en el marc d'un itinerari lector personal que enriqueixi, de manera conscient i sistemàtica, la pròpia identitat lectora i compartir les pròpies experiències de lectura amb l'ajuda d'un metallenguatge específic.

Competència específica 3

3.1. Comparar textos o fragments literaris entre si i amb altres manifestacions artístiques argumentant oralment o per escrit els elements de semblança i contrast, tant pel que fa a aspectes temàtics i de contingut, com a formals i expressius, atenent també els seus valors ètics i estètics.

3.2. Desenvolupar projectes d'investigació que es concretin en una exposició oral, un assaig o una presentació multimodal i que mostrin una implicació i resposta personal, al voltant d'una qüestió que estableixi vincles argumentats entre els clàssics de la literatura universal objecte de lectura guiada i altres textos i manifestacions artístiques d'ahir i d'avui, en funció de temes, tòpics, estructures, llenguatge, recursos expressius i valors ètics i estètics.

Competència específica 4

4.1. Elaborar de manera individual o col·lectiva una exposició multimodal que situï els textos llegits en el seu horitzó històric i cultural, i que ofereixi una panoràmica de conjunt sobre moviments artístics i obres rellevants de la literatura universal.

Competència específica 5

5.1. Realitzar un projecte d'investigació sobre autores de rellevància, obres literàries de contextos no occidentals o sobre qüestions temàtiques o formals que aportin una mirada diversa i crítica sobre la construcció d'imaginari que proposa la tradició literària.

5.2. Elaborar comentaris crítics de textos, orals o escrits, i participar en debats o taules rodones sobre les lectures on s'incorpori la perspectiva de gènere i es qüestioni la mirada etnocèntrica pròpia del cànon occidental, així com a qualsevol altre discurs predominant en la nostra societat que suposi opressió sobre qualsevol minoria.

Sabers bàsics

A. Construcció guiada i compartida de la interpretació d'alguns clàssics de la literatura universal inscrits en itineraris temàtics que estableixin relacions intertextuals entre obres i fragments de diferents gèneres, èpoques, contextos culturals i codis artístics, així com amb els seus respectius contextos de producció, d'acord amb les estratègies i eixos que s'assenyalen a continuació.

1. Temes i formes de la literatura universal

1.1. El jo literari

- Poesia lírica.
- Literatura testimonial i biogràfica: diaris, cartes, memòries, autobiografies, autoficció, etc.
- Narrativa existencial: personatges en crisi.

1.2. Dialogar amb els altres

- Enfront de la llei o el destí: la tragèdia.
- Enfront de les convencions socials: el drama.
- Humor crític, humor complaent: la comèdia.

1.3. Imaginar el món, observar el món, actuar en el món

- Mons imaginats: mites i narrativa. Mitologies. Herois i heroïnes. Viatges imaginaris. Espais i criatures fantàstiques. Utopies, distopies, ciència-ficció.
- Mons observats: conte i novel·la. *Bildungsroman* o novel·la de formació. Espais privats, espais públics: afectes íntims i llaços socials. Desigualtats, discriminació, violències. Guerra i revolució. Migracions i identitats culturals. Colonialisme i emancipació.
- Mons d'evasió: relat breu i novel·la de gènere. La literatura d'aventures i la novel·la policíaca. Literatura de terror.
- L'art com a compromís: l'assaig. La literatura d'idees.

1.4. L'ésser humà, els animals i la naturalesa: admiració, esglaiament, denúncia. Poesia, narrativa i assaig

2. Estratègies d'anàlisi, interpretació, recreació i valoració crítica per a la lectura compartida

- Construcció compartida de la interpretació de les obres a través de discussions o converses literàries.
- Anàlisi dels elements constitutius del gènere literari i la seva relació amb el sentit de l'obra. Efectes en la recepció dels seus recursos expressius.
- Utilització de la informació social, històrica, cultural i artística necessària per interpretar les obres i comprendre el seu lloc en la tradició literària.
- Producció de vincles intertextuals entre obres i altres manifestacions artístiques en funció de temes, tòpics, estructures i llenguatges. Elements de continuïtat i ruptura.
- Indagació entorn del funcionament de la literatura com a artefacte ideològic determinant en la construcció dels imaginaris socials, posant l'accent principalment en la perspectiva de gènere.
- Expressió argumentada de la interpretació dels textos, integrant els diferents aspectes analitzats i atenent els seus valors culturals, ètics i estètics.
- Lectura expressiva, dramatització i recitació dels textos atesos els processos de comprensió i d'oralització implicats.
- Creació de textos d'intenció literària a partir de les obres llegides.

B. Lectura autònoma d'obres rellevants del patrimoni universal desenvolupant les següents estratègies:

- Selecció de les obres de manera autònoma i amb l'ajuda de recomanacions especialitzades.
- Participació en converses literàries i en intercanvis de recomanacions lectores en contextos presencial i digital.
- Utilització autònoma i freqüent de biblioteques. Accés a altres experiències culturals.
- Expressió argumentada dels gustos lectors personals. Diversificació del corpus llegit.
- Expressió de l'experiència lectora utilitzant un metallenguatge específic i atenent aspectes temàtics, gènere i subgènere, elements de l'estructura i l'estil, i valors ètics i estètics de les obres.
- Mobilització de l'experiència personal, lectora i cultural per establir vincles entre l'obra llegida i aspectes de l'actualitat i altres manifestacions literàries o artístiques.
- Recomanació de les lectures en suports variats atenent aspectes temàtics, formals i intertextuals.

Llatí

Les humanitats i el plantejament d'una educació humanista en la civilització europea van intrínsecament lligades a la tradició i a l'herència cultural de l'Antiguitat clàssica. Una educació humanista situa a les persones i la seva dignitat com a valors fonamentals, guiant-les en l'adquisició de les competències que necessiten per participar de manera efectiva en els processos democràtics, en el diàleg intercultural i en la societat en general. A través de l'aprenentatge d'aspectes relacionats amb la llengua, la cultura i la civilització romanes, la matèria de Llatí permet una reflexió profunda sobre el present i sobre el paper que l'Humanisme pot i ha d'exercir davant els reptes i desafiaments del segle XXI. Aquesta matèria conté, a més, un valor instrumental per a l'aprenentatge de llengües, literatura, religió, història, filosofia, dret, política o ciència, proporcionant un substrat cultural que permet comprendre el món, els esdeveniments i els sentiments i que contribueix a l'educació cívica i cultural dels alumnes.

Llatí té com a principal objectiu el desenvolupament d'una consciència crítica i humanista des de la qual poder comprendre i analitzar les aportacions de la civilització llatina a la identitat europea, a través de la lectura i la comprensió de fonts primàries i de l'adquisició de tècniques de traducció que permetin a l'alumnat utilitzar aquestes fonts d'accés a l'Antiguitat romana com a instrument privilegiat per a conèixer, comprendre i interpretar els seus aspectes principals. Per això, la matèria es vertebrada entorn de tres eixos: el text, la seva comprensió i la seva traducció; l'aproximació crítica al món romà; i l'estudi del patrimoni i el llegat de la civilització llatina.

La traducció es troba en el centre dels processos d'ensenyament i aprenentatge de les llengües i cultures clàssiques. Per entendre críticament la civilització llatina, l'alumnat de Llatí localitza, identifica, contextualitza i comprèn els elements essencials d'un text, progressant en els coneixements de la fonètica, el lèxic, la morfologia i la sintaxi llatines sota el guiatge del docent. A més d'aquests sabers de caràcter lingüístic, la traducció és un procés clau que permet activar sabers de caràcter no lingüístic. El text –original, adaptat, en edició bilingüe o traduït, en funció de la situació– és el punt de partida des del qual l'alumnat mobilitza tots els sabers per, a partir de la seva contextualització, concloure una lectura comprensiva, directa i eficaç i una interpretació raonada del seu contingut. Les tècniques i estratègies implicades en el procés de traducció contribueixen a desenvolupar la capacitat de negociació per a la resolució de problemes, així com la constància i l'interès per revisar el propi treball. Permet, a més, que l'alumnat entri en contacte amb les possibilitats que aquesta tasca ofereix per al seu futur personal i professional en un món globalitzat i digital, a través del coneixement i ús de diferents recursos, tècniques i eines.

Així mateix, la matèria de Llatí parteix dels textos per afavorir l'aproximació crítica a les aportacions més importants del món romà en la seva qualitat de sistema integrador de diferents corrents de pensament i actituds ètiques i estètiques que

